

СУМЕЖЖА ЖУРНАЛІСТЫКІ І ЛІНГВІСТЫКІ: ПЕРСПЕКТЫВЫ ІНТЭГРАЦЫІ

Тэкставая дзейнасць журналіста ў цесным звязку з актуалізаванымі сацыяльнымі дзеяннямі грамадства вызначае асноўныя прыярытэты яго развіцця і адлюстроўвае механізм уладкавання маўленчых зносін суб'ектаў камунікацыі – СМІ і чалавека. Публіцыстычны тэкст мае выразны адметнасці функцыянавання, сутнасць якіх можна звесці да вядомага пастулата: хто валодае інфармацыяй – той валодае светам. Калі паспрабаваць знайсці асноўны адменнік існавання публіцыстычнага маўлення ад іншых дзейсных у жыцці чалавека сфер, то можна звесці суму адрознівальных уласцівасцей тэксту СМІ да анталагічнага па сваёй прыродзе феномену – утрымліванне ў сабе актуальнай інфармацыі. Публіцыстычны тэкст ёсць складнік жыцця любога цывілізаванага грамадства, у ім маніфестуецца вобраз, лад жыцця народа, выразна адбіваецца этна-псіхалагічны склад, у выявах аўтарскага “я” журналіста праглядаецца аблічча часу, месца і вымярэння людской далучанасці да працэсаў пазнання навакольнага свету.

Вывучэнне ў сферах навуковага пазнання, якія вынікаюць з сукупнасці даследчых намаганняў тэарэтыкаў журналістыкі, лінгвістаў, антрапалагаў, кагнітолагаў, філосафаў, лінгвістыкі публіцыстычнага тэксту засведчвае новы падыход да прадукта разумовай дзейнасці чалавека – тэксту. Вывучэнне яго ў межах журналістыкі і мовазнаўства засноўваецца на распазнаванні сістэмнага ўзаемадзеяння вербальнага знака з іншымі знакамі натуральнага свету і вызначэнні прыроды такога ўзаемадзеяння

Шырокая сфера распаўсюджанасці і спецыфіка функцыянавання публіцыстычнага тэксту паступова прыводзіць да натуральнай і заканамернай патрэбы ў вывучэнні тэкставых арганізацый не проста як лінгвістычнай адзінкі, а комплекснай з’явы чалавечай дзейнасці, камунікацыі і па-

знання. Адсюль вырастае неабходнасць паказаць механізмы дзейснай інтэрпрэтацыі тэксту ў сістэме рэальных сітуацый.

Зыходзячы з функцыянальнай камунікатыўнасці мовы, якая з'яўляецца першакрыніцай інфармацыйнай і паняццйнай дзейнасці чалавека і ўвасабляецца ў вербальным знаку, лінгвістыка публіцыстычнага тэксту грунтоўна сцвярджае сваё прыярытэтнае месца ў філалагічнай і грамадазнаўчай сферах, пераканаўча засведчвае доследную цікавасць да механізму падачы думкі, становіцца школай вывучэння аптымальных спосабаў перадачы сацыяльнага багажу пазнання.

Якасць інфармацыйнага адлюстравання дзейнасці чалавека ў розных сферах жыцця залежыць ад ведання фактараў, якія маюць сінфікацыйны фон, ствараюць камунікатыўна ўплывывы эффект у тэксце. Менавіта ў такім ракурсе публіцыстычны тэкст паўстае як своеасаблівая іерархія ведаў, як камунікатыўная з'ява, што забяспечвае кантактаванне і мае сваёй задачай наладзіць творчае супрацоўніцтва, дыялог паміж журналістам і чытачом (слухачом / глядачом). Шляхі пошуку арганізацыі такога супрацоўніцтва вынікаюць з лінгвістычнай прыроды тэксту і яго функцыянальнай накіраванасці.

Характарыстыка анталагічных рыс публіцыстычнага тэксту склала генетычны фундамент лінгвістычнага адгалінавання, дзе суб'ектам вербальнага поля становіцца журналіст, а прадукт яго прафесійных намаганняў – тэкст вызначае праблематыку навуковых захадаў ва ўгледанні ў публіцыстычным творы значна большага – дыскурса як прэзэнтанта кагнітыўнага сховішча ўладкавання свету.

Назапашаны навуковы вопыт інтэрпрэтацыі з'яў рэчаіснасці атрымлівае паслядоўнае развіццё ў вывучэнні моўнага факта, акрэслівае эвалюцыйна даследавання вербальнага знака ў вектарным напрамку: **слова (знак) ↔ сказ (знак) ↔ тэкст (знак)**. Структурныя адзінкі мовы, уступаючы ў сістэмныя адносіны адно з адным, набываюць функцыянальную прызначанасць, раскрываюць шматаспектнасць праяўлення моўнага знака ў кагнітыўнай прыродзе пабудовы лінгвістычнай карціны свету. Калі звязнасць і цэласнасць тэксту як структурнай адзінкі маўлення прыцягнула ўвагу даследчыкаў на пачатку XX стагоддзя, то тэкст як фрагмент рэчаіснасці выклікае пільную цікавасць даследчыкаў нашых дзён і паступова афармляецца ў дэфініцыі дыскурса, удакладняючы эвалюцыйную схему наступным чынам: **слова (знак) ↔ сказ (знак) ↔ тэкст (знак) ↔ дыкурс (знак)**.

Публіцыстычны тэкст мае сваім прыярытэтным прызначэннем адлюстраванне маўленчай рэчаіснасці ў сферы палітыка-ідэалагічных гра-

мадскіх адносін. Асноўны семантыка-канструктыўным прынцып яго пабудовы – спалучэнне экспрэсіі і стандарту, што абумоўліваецца вартаснай арыентацыяй перададзенай інфармацыі. Аднак важным сродкам у фарміраванні публіцыстычнага тэксту з’яўляюцца і экстралінгвістычныя фактары, якія вызначаюць спецыфіку публіцыстычнага маўлення ўвогуле. Наглядным узорам гэтага можам лічыць публіцыстычнае маўленне перыяду савецкага ўладарання, перабудовы і сённяшняга часу. Палітычная сітуацыя, эканамічныя пераўтварэнні, якія адбываліся ў перыяд перабудовы і што адбываюцца зараз, радыкальным чынам змянілі мову сродкаў масавай інфармацыі. Калі ў перабудовачныя часы публіцыстычны тэкст вызначаўся рухомасцю, выкліканай экстралінгвістычнымі фактарамі, то сёння можам гаварыць пра пэўную сфарміраванасць “новага” публіцыстычнага стылю, у аснову якога пакладзены “фрагмент” рэчаіснасці ў суцэльнай звязцы з тымі падзеямі, што яго нараджаюць і культывуюцца ва ўсведамленне спажыўца інфармацыі. Зыходзячы са спецыфікі праяўлення пазамоўнага пачатку ў публіцыстычным тэксце трэба адрозніваць кампаненты экстралінгвістычнай карціны функцыянавання тэксту. Тэкст можа стварацца журналістам сітуацыйна, у пэўнай сацыяльна абумоўленай сітуацыі, культураспецыфічнай у сваім праламленні на свядомасць грамадства і гістарычна адзначанай. У такім разе маем на ўвазе экстралінгвістычныя прычыны суб’ектыўнага парадку.

Сродкі масавай інфармацыі ўсё болей ператвараюцца ў важны кампанент палітычнага працэсу. Палітызаваны масавы публіцыстычны тэкст часта пашырае поле сацыяльнай раз’яднанасці, калектыўнай агрэсіўнасці. Тыражуючы эмацыянальныя стымулы, палітызаваныя СМІ правакуюць грамадства, эксплуатауюць канструкты “агульныя інтарэсы”, “агульныя праціўнікі”, “агульныя погляды”, чым дасягаюць пастаўленай мэты – падзяліць людзей на “сваіх” і “чужых”. Экстралінгвістычная сутнасць тыражавання публіцыстычнага тэксту праяўляецца ў магутнай уплывовай сіле на масавую аўдыторыю, што часам можа перарастаць у маніпуляцыю грамадскай свядомасцю (інфармацыйная атака прымушае рэцыпіента думаць, жыць стэрэатыпамі). Аператыўнасць вызначае спецыфіку публіцыстычнага тэксту, адрознівае яго ад мастацкага і інш. умовамі арганізацыі і вытворчасці. Публіцыстычны тэкст па прычыне рэгулярнасці і перыядычнасці (серыйнасці) выхату фарміруе інфармацыйную плыню.

Генезіс і анталагічны статус лінгвістыкі публіцыстычнага тэксту вызначаецца дакладна акрэсленымі прадметам (публіцыстычны тэкст) і аб’ектам (тэкставая дзейнасць журналіста) вывучэння, спецыфіка якіх закляю-

чаецца ў цесным перапляценні вербальнага знака і сацыяльнага дзеяння, што спараджае кагнітыўную апрацоўку дыскурса. Лінгвістыка публіцыстычнага тэксту мае выразнае выяўленне ў нацыянальных СМІ, звязана з гісторыяй і станам функцыянавання роднай мовы і інтэрферэнтнымі ўплывамі, ізамарфізмам чужога элементу ў мове-крыніцы, у агульных і прыватных экстралінгвістычных характарыстыках, як: прызначанасць для масавай аўдыторыі і распаўсюджанасць, апэратыўнасць, перыядычнасць і рэгулярнасць, дубліраванне і вар’іраванне, калектыўнае аўтарства, інтэртэкстуальнасць і камунікатыўная прызначанасць.